

Федір Юхно

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ТРОЇЦЬКИЙ МОНАСТІР У 1943–1962 РР.

У статті аналізується становище Чернігівського Троїцького православного монастиря. Розглядається законодавча база та її вплив на діяльність обителі, фінансове становище та принципи оподаткування. Висвітлюються процеси, які відбувалися довкола неї – взаємовідносини з органами влади, установами та організаціями, розташованими на його території, питання земельного забезпечення, господарська діяльність та зайнятість монахинь. Звертається увага на заходи, що були спрямовані на зменшення впливу черниць на прихожан та жителів міста, висвітлюється кампанія по ліквідації обителі та описуються заходи для дискредитації і закриття монастиря, показується діяльність архієреїв та ігуменії у відстоюванні монастирських інтересів.

Ключові слова: Православна церква, Чернігівський Троїцький монастир, монахині, радянська влада, уповноважений ради.

У сучасних умовах побудови відносин влади та церкви важливо розуміти різні моделі співіснування, які існували в минулому. Особливе місце в цьому питанні займає історія діяльності православних монастирів. Будучи релігійними центрами, вони відігравали значну роль у повсякденному житті населення, впливаючи на його життя, мислення та світогляд. Тому вивчення історії обителі є важливим елементом розуміння вітчизняної релігійної історії та основою побудови партнерських взаємин між релігійними конфесіями та владою.

Метою даного дослідження є аналіз становища Чернігівського Троїцького монастиря з моменту звільнення Чернігова від німецької окупації до його закриття, висвітлення подій, які відбувалися довкола обителі, характеристика відносин насельниць монастиря з владою.

У радянській історіографії тема релігійного життя розглядалася виключно в атеїстичному контексті, а самі праці були одним з елементів пропаганди атеїзму. Діяльність православних монастирів радянські історики висвітлювали як пережиток минулого. Зокрема, з таких позицій були написані роботи С. Анісімова¹, В. Беляєва², С. Беца³, Е. Варичева⁴, М. Шахновича⁵. За часів перебудови з'явилися праці, які вже без атеїстичного підтексту висвітлюють відносини влади й церкви. До таких робіт належать дослідження В. Бондаренка⁶, І. Іваненка⁷, М. Краснікова⁸, Розгорнутіше та незаангажовано до вивчення даної теми дослідники почали підходити на початку 90-х років ХХ ст. У 1990–2000 рр. до висвітлення проблеми діяльності православних

1 Анисимов С. Нравственный прогресс и религия. Москва: Мысль, 1965. 181 с.

2 Беляев В. Я обвиняю! Москва: Политиздат, 1973. 160 с.

3 Беца С. Союз хреста і долара. Ужгород, 1959. 64 с.

4 Варичев Е. Православная церковь: История и социальная сущность. Москва : Советская Россия, 1982. 192 с.

5 Шахнович М.И. Коммунизм и религия. Ленинград : Знание, 1966. 40 с.

6 Бондаренко В.Д. Современное православие: тенденции эволюции. Симферополь : Таврия, 1989. 174 с.

7 Иваненко С.И. Научное знание и кризис православия. Москва : Знание, 1988. 42 с.

8 Красников Н.П. Социально-этические воззрения русского православия в XX веке. Киев : Высшая школа, 1988. 179 с.

монастирів повоєнного періоду зверталися В. Боднар⁹, К. Будзь¹⁰, В. Войналович¹¹, В. Милусь¹², Г. Маринченко¹³, В. Пашенко¹⁴, Д. Поспеловський¹⁵, М. Шкаровський¹⁶. У роботах цих дослідників висвітлюються різні аспекти взаємовідносин монастирів з державою, аналізується становище обителів, їхнє фінансове становище, подаються статистичні дані про скорочення монастирів та методи ведення антирелігійної пропаганди. У дослідженнях також показується боротьба вірян за збереження обителів. До теми релігійного життя Чернігівщини 1940–1960 рр. зверталися також І. Савицька¹⁷ та Є. Шаповаленко¹⁸. У своїх роботах автори торкаються теми діяльності православних громад краю під час німецької окупації та повоєнного періоду, висвітлюючи основні моменти відновлення діяльності церков. Тема діяльності монастирів Чернігівської області розглядалася О. Тарасенком та М. Ковальовим¹⁹, Н. Шліхтою²⁰, Т. Миколайко²¹. Та, незважаючи на згадані дослідження, широке та системне вивчення становища православних монастирів повоєнної доби ще чекає своїх дослідників.

Поновлення монастирського життя на Чернігівщині відбулося під час німецької окупації. Окупаційна адміністрація, прагнучи використати релігійний чинник на свою користь, не заважала діяльності обителів. Під час визволення окупованих територій керівництво Радянського Союзу переглянуло своє ставлення до релігії, відмовившись на певний час від жорсткої практики побудови атеїстичного суспільства. У свою чергу, поновлення діяльності великої кількості церков та монастирів потребувало правового врегулювання їхнього існування. Тому в післяокупаційний період радянське керівництво для забезпечення моделі взаємин вносить зміни до правової бази. Зокрема, РНК СРСР 22 серпня 1945 р. видає постанову, відповідно до якої місцевим органам влади заборонялося перешкоджати діяльності монастирів. Разом з тим уже наступна постанова, яка виходить 29 серпня 1945 р., зобов'язує монастирі сплачувати податки від різних фінансових надходжень.

Остаточне становище обителів було визначено постановою РНК СРСР від 29 травня 1946 р. «Про православні монастирі». За її положеннями із земельного фонду мало виділятися 0,15 га землі на одного монастирського насельника, а також

9 Будзь К.М. Українська греко-католицька церква у Галичині (1946–1968 рр.): стратегії виживання та опору у підпіллі: дис. канд. іст. наук: 07.00.01. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2016. 244 с.

10 Бондарчук П.М. Особливості релігійної ситуації в Україні у сер. 1940-х – на початку 1950-х років. // Український історичний журнал. 2010. № 2. С. 136–163.

11 Войналович В.А. Партиїно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. Київ: Світогляд, 2005. 741 с.

12 Милусь В.І. Державна влада і православна церква на Волині у другій половині 40-х–50-х років ХХ ст. Луцьк: Волинянин, 2008. 228 с.

13 Маринченко Г.М. Відносини радянської влади та церкви у південній Україні (друга половина 40-х – середина 60-х років ХХ століття): дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Маринченко Ганна Миколаївна. Миколаївський національний університет, Миколаїв, 2013. 253 с.

14 Пашенко В. Православна церква в тоталітарній державі. Україна 1940 – початок 1990-х років. Полтава: АСМІ, 2014. 630 с.

15 Поспеловский Д.В. Русская православная церковь в XX веке. Москва: Республика, 1995. 511 с.

16 Шкаровский М.В. Русская православная церковь в XX веке. Москва: Вече. 2010. 479 с.

17 Савицька О. О. Повсякденне життя мешканців Чернігова в 1943–1953 рр.: дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Чернігівський національний університет. Чернігів, 2017. 426 с.

18 Шаповаленко Є. Ю. Повсякденне життя сільського населення Чернігівщини в роки окупації: дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Національний університет «Чернігівський колегіум», Чернігів, 2018. 381 с.

19 Тарасенко О., Ковальов М. Церква і влада на Чернігівщині за радянського часу // Реабілітовані історією: Чернігівська область / Упорядники О.Б. Коваленко, Р.Ю. Подкур, О.В. Лисенко. Кн.3. Чернігів: Десна Поліграф, 2011. 600 с.

20 Шліхта Н. Церква тих, хто вижив. Радянська Україна, середина 1940-х – початок 1970-х рр. Харків: Акта, 2011. 468 с.

21 Миколайко Т. До питання живопису Троїцького собору в ХХ ст. // Сіверянський літопис. 2018. № 3. С. 55–60.

їм дозволялося займатися промислами та організувати майстерні. Відповідно до постанови монастирі також повинні були здійснювати натуральне постачання продуктів державі²².

Незважаючи на поновлення діяльності значної кількості православних монастирів, у державі не було створено достатньої нормативно-правової бази, яка б визначала чіткі принципи взаємин монастирських общин з місцевими органами влади та користувачами монастирським майном. Ці питання здебільшого вирішувалися через місцевих уповноважених ради у справах РПЦ, які, у свою чергу, постійно консультовалися з республіканськими уповноваженими навіть з незначних питань.

У Чернігові після окупації залишався діючим Свято-Троїцький монастир. Станом на 1946 р. у ньому несли послух 138 монахинь. З них 121 насельниця мешкала в самому монастирі, а 17 сестер через брак місць проживали поблизу міста – у с. Улянівка Чернігівського району²³.

Згідно з радянським законодавством, до монастирів приймалися жінки та дівчата не молодше вісімнадцяти років. Внутрішнє життя обителі регулювалося статутом монастиря. Робочий день розпочинався після молитовного правила, коли сестри йшли працювати до монастирського господарства та міських лазаретів, військово-лікувальних закладів. У зимовий період робочий день розпочинався о 8 годині ранку, в літній – о 7 і тривав 8 годин. Для польової та овочевої бригад робочий день міг продовжуватися до 22 години. У Троїцькому монастирі для ведення господарської діяльності було створено із числа монахинь та насельниць 6 бригад: швейну, взуттєву, польову, овочеву, будівельну, просфорну. У справах уповноваженого серед промислових об'єктів монастиря згадується свічний завод, який розташовувався на його території і забезпечував у перші повоєнні роки свічками єпархію. Згодом він був закритий, і на 1951 р. його приміщення перебувало в занедбаному стані²⁴.

Згідно з типовим договором, який був укладений між міськвиконкомом та монастирем 8 травня 1947 р., у безстрокове користування для проведення богослужінь Чернігівському монастирю було передано Троїцький собор, Введенську та Іллінську церкви. Також монастирю надано 9 житлових, господарських та допоміжних приміщень: 3 кам'яних корпуси для житла, дерев'яний будинок з коморою та підвалом, дерев'яний хлів і дзвіниці Троїцького собору та Іллінської церкви. Тривалий час не переданою в користування монастирю залишалася будівля архієрейських покоїв, яку відповідно до рішення міськвиконкому планували передати в користування відділу архітектури для облаштування в ньому майстерні. Та зрештою споруда була передана монастирю²⁵.

Окремою проблемою монастиря були також відносини з користувачами приміщень, які перебували в них з довоєнного часу. Зокрема, Троїцький монастир Чернігова був зачинений радянською владою в 1928 р., а частина його споруд була передана в користування чернігівському зоотехнікуму. Починаючи з 1945 р., директором зоотехнікуму порушувалося питання про поновлення довоєнного статус-кво й передачу приміщень монастиря навчальному закладу. Вивчивши проблему, уповноважений Ф. Репа зробив висновок про недоцільність передачі будівель. У вересні 1947 р. директор намагався повернути освітній установі два хліви, що були зайняті монахинями для ведення господарства²⁶. Щоб залишити будівлю в користуванні монастиря, ігуменя обителі надсилає до уповноваженого листи-скарги, в яких указувала, що приміщення було побудоване на кошти єпархіального займу, а керівництво зоотехнікуму тільки відремонтувало його із середини. У кінцевому результаті будівля була залишена за монастирем²⁷.

22 Шкаровский М.В. Русская православная церковь в XX веке. Москва: Вече, 2010. С. 341.

23 Державний архів Чернігівської області (далі Держархів Чернігівської області).Ф.Р.-5166. Оп.1. Спр. 1. Арк. 113.

24 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп. 1 Спр. 1. Арк. 113.

25 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп. 1. Спр. 20. Арк. 142.

26 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 113.

27 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 7–9

Однією з нагальних проблем був брак житлової площі для проживання монахинь. Зокрема, Троїцький монастир мав у своєму розпорядженні 1060 м² загальної житлової площі, з яких на 221,6 м² проживали сторонні особи. Станом на 5 липня 1947 р. сторонніх позителів нараховувалося 18 сімей, загальною кількістю 48 осіб. Частина з них заселилася до монастиря під час німецької окупації. Канцелярія єпископа та будинок архієрея займали 184,2 м². Настоятелька монастиря та архієреї постійно зверталися з проханням про виселення сторонніх з монастиря. Для вирішення цього питання було проведено загальний огляд обителі заступником голови Чернігівської міськради М. Кушнарєвим та секретарем ради І. Лубенцем. Зважаючи на становище родин і стан житлового фонду міста, переселення сімей мало проходити у вибірковому порядку. У монастирі мало залишитися 5 родин. З сім'ї, які працювали на підприємствах та установах міста, мали забезпечити житлом з фонду міста для робітників, 5 – підселити до квартир житлового фонду підприємств. Без надання житла мали покинути монастир 3 особи. Для повного вирішення питання проживання сторонніх ігуменя монастиря Антонія зверталася до керівництва міста з проханням про їхнє остаточне виселення або хоча б про ущільнення квартирантів монастиря. Незважаючи на всі звернення, остаточно це питання залишалося не вирішеним до самого закриття²⁸.

У перші повоєнні роки гострою проблемою обителі було земельне питання. Керівництво на місцях через відсутність вільних наділів та невчасний перерозподіл земель видавало із запізненням ордери на право користування землею. Керуючись постановою РНК СРСР від 29 травня 1946 р. «Про православні монастирі», Чернігівській обителі рішенням виконкому Чернігівської міської ради від 29 січня 1947 р. було надано 5,5 га з розрахунком 0,05 га на одну насельницю²⁹. Така площа була значно меншою від визначеної урядом. Окрім цього, виділений земельний наділ весною 1947 р. був повністю залитий водою. Ігуменя монастиря та правлячий єпископ через уповноваженого Ф. Рєпу просили поміняти наділ, але за браком відповідних фондів питання так і залишилося невирішеним³⁰.

Існування та функціонування обителі, серед іншого, залежало й від її фінансового стану. Основні прибутки надходили, переважно, від церковних обрядів. Окрім цього, Чернігівський монастир отримував кошти від продажу свічок, просфор, подаяння прихожан, реалізації рукодільних робіт монахинь. Валовий дохід монастиря в 1944 р. становив 300 000 руб. при витратах на сплату податків та ремонтні роботи 325 000 руб. Дефіцит коштів було перекрито за рахунок єпархіальної дотації. Станом на 1947 р. дохід монастиря становив 200 978 руб., 1948 р. – 173 595 руб. На рахунок Чернігівського монастиря єпархіальним управлінням було перераховано в 1953 р. 15000 руб., харківським архієпископом Стефаном – 900 руб.³¹, анонімними особами в 1954 р. – 6000 руб.³², 1955 р. – 9900 руб.³³, 1956 р. – 26036 руб., 1957 р. – 15800 руб., 1961 р. – 4802 руб.

За 1944 р. Чернігівським монастирем було сплачено за користування будівлями монастиря 3744 руб., житловими приміщеннями – 8849 руб, земельної ренти – 375 руб., що становило 4,3 % від валового доходу монастиря. Троїцький монастир мав згідно з договором страхувати своє майно. Чернігівським монастирем було внесено в 1947 р. – 3075 руб., 1948 – 2721 руб., 1949 – 3721 руб., 1950 р. – 3721 руб., 1954 р. – 2723 руб. страхових платежів та 2205 руб. єпархіального внеску.

Фінансове становище монастиря значно погіршилося після виходу постанови Ради Міністрів СРСР «Про монастирі в СРСР» від 16 жовтня 1958 р., відповідно якої союзним урядом було скорочено земельні наділи, які могли перебувати в користуванні монастирів, та заборонялося використання найманої праці. Окрім цього, нараховувалися податки за користування спорудами, запроваджувалися нові підходи

28 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп. 1 Спр. 20. Арк. 142 .

29 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп.1 Спр. 20. Арк.2

30 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп.1. Спр. 2. Арк. 21–26.

31 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп.1. Спр. 1. Арк. 64–67.

32 Держархів Чернігівської області. Ф.П.-470. Оп. 8. Спр. 568. Арк. 6.

33 Держархів Чернігівської області. Ф.П.-470 Оп. 9. Спр. 98. Арк. 38.

оподаткування підприємств єпархіального управління, переглядалися орендні угоди з райвиконкомом, вводилися підвищені ставки податку із земельних ділянок.

Відповідно до рішень уряду Чернігівському монастирю облфінвідділом було нараховано за четвертий квартал 1958 р. за користування будівлями 5 128 руб. та земельної ренти 666 руб. У 1959 р. було нараховано та сплачено податків: за користування будівлями – 49 911 руб., земельної ренти – 4 134 руб., оренди житлових приміщень – 17 144 руб., що становило 43,61% від загальної дохідності монастиря. У 1960 р. податковий відсоток від дохідності обителі становив 50,76%. Загалом така фінансова політика суттєво погіршувала економічне становище монастирів та мала на меті їхнє подальше закриття.

Після окупації обитель потребувала значного ремонту та реставраційних робіт, але фінансове становище не дозволяло одразу їх проводити. За охоронним договором, який було укладено між Чернігівським обласним відділом у справах будівництва і архітектури та ігуменею монастиря, за свої кошти монастир мав провести ремонтно-реставраційні роботи дзвіниці та розписів Троїцького собору упродовж 1950–1954 рр.³⁴. Через відсутність коштів ігуменя обителі та єпископ Чернігівський та Ніжинський Яків звернулися до уповноваженого з проханням відстрочки капітального ремонту, зважаючи на потребу в ремонті житлових приміщень³⁵. Також керівництвом єпархії було направлено звернення до московської патріархії про виділення коштів на реставрацію. Для проведення капітальних робіт було перераховано патріархією в 1953 р. 260 тис. руб., але через дефіцит матеріалів ремонтні роботи затягувалися. Загалом на ремонт приміщень у 1954–1958 рр. Чернігівським монастирем було затрачено 287 884 руб.

Починаючи з 1955 р., питаннями відновлення монастирських будівель активно займався архієпископ Андрій Сухенко. Ним порушувалося питання перед патріархією про надання коштів на відновлення пошкоджених внаслідок бомбардувань архієрейських покоїв, які розташовувалися на території монастиря. Після перевірки стану приміщення представниками патріархії передбачалося виділити до 1 мільйона рублів на рахунок Чернігівського монастиря для проведення реставрації монастирських об'єктів³⁶. Ігуменя обителі Антонія під час поїздки святими місцями Одеси вела перемовини з вищим церковним духовенством про стан монастиря та була на прийомі у патріарха Олексія I під час його перебування в Одесі³⁷. Незважаючи на значне проведення ремонтних робіт, остаточної реставрації Троїцького собору та його дзвіниці не було проведено до закриття монастиря.

Голова Головної державної інспекції будівельного контролю УРСР М. Іванченко надіслав ультимативний припис до ігумені монастиря, в якому зобов'язував настоятельку розпочати роботи по реставрації дзвіниці та відновленню розписів Троїцького собору не пізніше травня 1959 р., а у випадку невиконання цих зобов'язань погрожував передати приміщення монастиря іншому користувачеві³⁸.

Окрім матеріальних проблем, які спіткали монастир після війни, партійні структури проводили заходи щодо зменшення впливу монахинь на населення. У 1954 р. представниками облвиконкому було здійснено поїздку до с. Улянівки та виявлено 14 монахинь, які проживали у одному будинку неподалік від школи, а не у родичів, як зазначалося ігуменею монастиря під час аудієнції з уповноваженим. За невиконання службових обов'язків уповноваженому Ф. Репі було оголошено попередження, монахинь насильно переселено до монастиря, ущільнивши сестер, які мешкали в місті. Три монахині, які були родом з Улянівки, залишилися в селі й мали перейти до обителі після закінчення сільськогосподарських робіт. Церкву, яка знаходилася неподалік від школи, було відгороджено парканом, а до села направлялися лектори

34 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп.1. Спр. 2. Арк. 26.

35 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166. Оп. 1. Спр. 20. Арк. 76.

36 Держархів Чернігівської області. Ф. Р.-5166. Оп. 1 Спр. 20. Арк. 16–26.

37 Держархів Чернігівської області. Ф. П.-470 Оп. 8. Спр. 568. Арк. 170.

38 Держархів Чернігівської області. Ф.Р.-5166, Оп.1 Спр. 20, Арк. 26., Миколайко Т. До питання живопису Троїцького собору в ХХ ст. // Сіверянський літопис. 2018. № 3; С. 55–60.

для ведення атеїстичної пропаганди. У документації уповноважений називав цей релігійний осередок філіалом Троїцького монастиря та визнавав свої недоліки. За його словами, така ситуація виникла через неправильні дані, що надавалися ігумену монастиря, та лояльність керівництва села до проживання монахинь³⁹.

Для зменшення ролі монастирів у релігійному житті було прийнято постанову ЦК КПРС 28 листопада 1958 р. «Про заходи щодо припинення паломництва до так званих «святих місць», згідно з якою паломництво заборонялося, а святі місця ставали об'єктом антирелігійної пропаганди. У Чернігівській області реалізація постанови була також покладена на місцевих уповноважених православної церкви та релігійних культів. Уповноваженим Ф. Репою через архієпископа Андрія було дано вказівки ігумені Троїцького монастиря про заборону монахиням їздити по містах та селах, вести богословсько-місіонерську діяльність, а монастирям – займатися збиранням коштів і приймати на ночівлю вірян та паломників. Такі приписи кардинально змінювали принципи монастирського життя та поступово перетворювали його, у духовному сенсі, лише на місце введення богослужінь⁴⁰.

Кампанія по ліквідації монастиря розпочалася в 1960 р. і тривала півтора року. За цей час органами влади було проведено велику кількість заходів, спрямованих на його закриття⁴¹. Для формування громадської думки про шкідливість та недоцільність існування обителі структурами пропаганди та агітації було налагоджено подачу інформації до преси лекторською групою міськкому партії, яка дискредитувала монастир⁴². У газеті «Деснянська правда» систематично друкувалися статті на атеїстичну та антимонастирську тематику⁴³. Також для прискорення закриття монастиря проводилися його постійні позапланові перевірки різними контролюючими службами⁴⁴.

У підсумку обитель було закрито 31 серпня 1962 р. Приміщення були передані для перебудови під гуртожитки політехнічного інституту, а будівлі церков – Чернігівському міськкому архіву. Єпископську кафедру, яка перебувала в Троїцькому соборі, було перенесено до Воскресенської церкви Чернігова, а монахині були виселені з обителі. З них було працевлаштовано 20 осіб, відправлено на проживання до родичів 71 монахиню, двох черниць похилого віку влаштовано до будинку інвалідів⁴⁵.

Таким чином, у післяокупаційний період становище Троїцького монастиря повністю залежало від владної релігійної політики. На діяльність обителі впливало несприятливе фінансове становище, тотальне оподаткування, погане житлове та земельне забезпечення. Такий стан монастиря змушував настоятельницю та правлячих архієреїв постійно відстоювати його інтереси перед владними структурами різних рівнів та займатися пошуком фінансування. Окрім цього, владою здійснювався контроль за життям насельниць, надсилалися постійні необґрунтовані перевірки, проводилися заходи щодо зменшення паломництва та впливу монастиря на населення. Зрештою монастир було закрито, а його територія та споруди передавалися у користування різним установам та організаціям.

References

- Anisimov S. (1965). *Nravstvennyj progress i religiya*. Moscow, Russia : Mysl'. 181 P.
Belyaev V. (1973). *YA obvinyayu!*. Moscow, Russia: Politizdat. 160 P.
Beca S. (1959). *Soyuz hresta i dolara*. Uzhgorod, Ukraine. 64 P.
Varichev E. (1982). *Pravoslavnaya cerkov': Istoriya i social'naya sushchnost'*. Moscow, Russia. 192 P.
Shahnovich M.I. (1966). *Kommunizm i religiya*: Leningrad, Russia: Znanie. 40 P.

39 Держархів Чернігівської області. Ф.П.-470. Оп. 9. Спр. 413. Арк. 2–4.

40 Держархів Чернігівської області. Ф.П.-470. -п. 10. Спр. 78. Арк. 81–84.

41 Держархів Чернігівської області. Ф.П.-5166. Оп.1. Спр. 20. Арк. 94–99.

42 Держархів Чернігівської області. Ф.П.-5166, Оп.1. Спр. 2. Арк. 121.

43 Деснянська правда. №179 (7984). 8 вересня 1962 р., № 178 (7783). 7 вересня 1962 р.

44 Держархів Чернігівської області. Ф.П.-5166, Оп.1. Спр. 20, Арк. 53.

45 Там само. Арк. 142.

- Bondarenko V.D. (1989). *Sovremennoe pravoslavie: tendencii evolyucii*. Simferopol, Ukraine: Tavriya. 174 P.
- Krasnikov N.P. (1988). *Social'no-eticheskie vozzreniya russkogo pravoslaviya v XX veke.*, Kyiv, Ukraine: Vishcha shkola. 179 P.
- Bodnar V. B. (2016). *Osoblyvosti funktsionuvannya relihiinykh obiednan Chernivetskoï oblasti (1944 – 1985 rr.)*: dys. kand. ist. nauk : 09.00.11. Chernivtsi, Ukraine. 225 P.
- Budz, K.M. *Ukrainska hreko-katolytska tserkva u Halychyni (1946–1968 rr.): stratehii vyzhyvannya ta oporu u pidpilli*. Candidate's thesis 07.00.01. Kyiv, Ukraine. 2016. 224 P.
- Bondarchuk P.M. (2010). *Osoblyvosti relihiinoi sytuatsii v Ukraini u ser1940-kh na pochatku 1950-kh rokiv*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 2. pp. 136–163.
- Voinalovych V. A. (2005). *Partiino-derzhavna polityka shchodo religii ta relihiinykh instytutsii v Ukraini 1940. – 1960-kh rokiv:politolohichniy dyskurs*. Kyiv, Ukraine. Svitohliad. 741 P.
- Mylus, V. I. (2008). *Derzhavna vlada i pravoslavna tserkva na Volyni u druhii polovyni 40-kh – 50-kh rokakh XX st.* Kyiv, Ukraine: Volynianyn. 228 P.
- Marynchenko H.M. (2013.) *Vidnosyny radianskoi vlady ta tserkvy u pivdennii Ukraini (druga polovyna 40-kh . – seredyna 60-kh rokiv XX stolittia)*. Candidate's thesis. 07.00.01 Mykolaiv, Ukraine. 253 P.
- Pashchenko V. (2014). *Pravoslavna tserkva v totalitarnii derzhavi*. Ukraina 1940-pochatok 1990-kh rokiv. Poltava, Ukraine: ASMI. 630 P.
- Pospelovskiy D.V. (1995). *Ruskaia pravoslavnaia tserkov v XX veke*. Moscow, Russia: Respublika. 511 P.
- SHkarovskij M.V. (2010). *Ruskaya pravoslavnaya cerkov XX veke*. Moscow, Russia: Veche. 479 P.
- Savytska O.O. (2017). *Povsiakdenne zhyttia meshkantsiv Chernihova v 1943 – 1953 rr.* Candidate's thesis. 07.00.01. Chernihiv, Ukraine. 426 P.
- Shapovalenko Ye. Yu. (2018). *Povsiakdenne zhyttia silskoho naselennia Chernihivshchyny v roky okupatsii*. dys. kand. ist. nauk: 07.00.01. Candidate's thesis. Chernihiv. 381 P.
- Tarasenko O. Kovalov M. (2011). *Tserkva i vlada na Chernihivshchyni za radianskoho chasu v kn. Reabilitovani istoriieiu: u dvadtsiaty semy tomakh*. Chernihivska oblast Kn.3. Chernihiv. Ukraine.: Desna Polihraf. 600 P.
- Shlikhta N. (2011). *Tserkva tykh khto vyzhyv*. Radianska Ukraina, seredyna 1940 – kh – pochatok 1970-kh rr. Kharkiv Ukraine.: Akta. 468 P.
- Mykolaiko T. (2018). *Do pytannia zhyvopysu Troitskoho soboru v XX st.* // *Siverianskyi litopys*, № 3, pp. 55–60.
- «Desnianska pravda». № 178 (7783). 7 veresnia 1962 r. №179 (7984). 8 veresnia 1962 r.
- Derzharkhiv Chernihivskoi oblasti (Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti) F. R-5166. Op. 1. Spr. 1. Ark. 113.
- Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti. F. R-5166. Op. 1. Spr. 2. Ark. 125.
- Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti. F. R-5166. Op. 1. Spr. 20. Ark. 142.
- Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti. F. P.-470. Op. 8. Spr. 568. Ark. 221.
- Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti. F. P.-470. Op. 9. Spr. 98. Ark. 225.
- Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti. F. P.-470. Op. 9. Spr. 413. Ark. 221.
- Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti. F. P.-470. Op. 10. Spr. 78. Ark. 241.
- Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti. F. P.-470. Op. 10. Spr. 428. Ark. 155.

Юхно Федір Анатолійович – аспірант кафедри історії України Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, 14013, Чернігівська область, м. Чернігів, Деснянський район, вул. Гетьмана Полуботка, буд. 53, fedyu.131992@ukr.net.

Yukhno Fedir Anatolievich – Postgraduate student of the Department of History of Ukraine of T.G.Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», 14013, Chernihiv region, Chernihiv, Desnianskyi district, Hetmana Polubotka St., 53, fedyu.131992@ukr.net.

CHERNIHIV TRINITY MONASTERY IN 1943–1962

The research is caused by the importance of studying various models of coexistence of government and church, a special place of Orthodox monasteries in people's life and their influence on the life of society.

The purpose of this study is to analyze the situation of Chernihiv Trinity Monastery since the liberation of Chernihiv from the German occupation to its closure, the coverage of events that took place around the monastery, the characteristics of the relations of nuns with the authorities.

Exploring the problem, the author used methods of systemicity, objectivity, statistics and historicism.

The article analyzes the post-war existence of the Chernihiv Trinity Orthodox Monastery, examines the Soviet religious law and its influence on the activity of the monastery, highlights the processes that took place around the monastery – the relationship with the authorities, institutions and organizations located on its territory, land issues and financial situation, economic activity and employment of nuns.

Separately attention is paid to the measures aimed at reducing the influence of nuns on parishioners and residents of the city, the campaign on discrediting and liquidation of the monastery is described, the measures taken by the authorities to close the monastery are described, the activities of the bishops and abbot interests in the protection of monastery are shown.

As a result, it was established that the position of the Chernihiv Trinity Monastery was completely dependent on the state religious policy, which was also affected by total taxation, poor housing, land and financial security, and continuous monitoring of its life.

In the end, the monastery was closed, nuns were evicted and its buildings were transferred to the use of various organizations and institutions.

Key words: *Orthodox Church, Chernihiv Trinity Monastery, nuns, Soviet government, authorized in the affairs of the church.*

Дата подання: 26 липня 2019 р.

DOI: 10.5281/zenodo.3546282